

Věda jako výrobní síla?

Nikdy mě nenapadlo, že takřka čtvrtstoletí od sametové revoluce budeme ještě konfrontováni s názory inspirovanými klasickými tezemi marxismu-leninismu. Nemám tím na mysli výroky stranických funkcionářů na akcích KSČM, ale zjednodušené představy o vědě a vzdělání jako primárně výrobní síle. Jak jinak si mám vysvětlit názory hlásané již delší dobu zejména některými reprezentanty podnikatelských kruhů, že to mají být hlavně stát a vědci, tedy veřejná sféra, kdo je zodpovědný za to, zda a jak úspěšně inovují firmy své výrobky. Vždy jsem žil v domnění, že podnikový výzkum a vývoj, o inovacích nemluvě, patří k samozřejmým činnostem každého podniku, který chce uspět v tržním prostředí. Případná podpora těchto aktivit z veřejných prostředků by pak měla sloužit především ke stimulaci spolupráce mezi soukromým sektorem a výzkumnými organizacemi. Přímé financování inovačních aktivit podniků z veřejných zdrojů může totiž snadno sklouznout k deformování trhu a pseudoinovačním aktivitám, fakticky podlamujícím konkurenceschopnost firem a vytěsňujícím privátní investice do výzkumu a vývoje.

To, že má předchozí teze není samoučelnou konstrukcí, dokazují i data Českého statistického úřadu. V roce 2011 byly z veřejných prostředků na výzkum a vývoj ve výši zhruba 26 mld. korun dotovány aktivity podnikatelského sektoru ve výši téměř 5,5 mld. korun, což představuje více než 20 % těchto výdajů. Toto číslo je téměř dvojnásobkem průměru Evropské unie – ve vyspělých zemích jde většinou o jednotky procent. Přitom jen mizivých 1,8 % podnikatelských výdajů na výzkum, to je necelých 600 mil. korun, směřovalo v roce 2011 k podpoře vědecké práce ve veřejných výzkumných institucích a vysokých školách. Uvedený řádový rozdíl jasně signalizuje problémy jak v oblasti vědní politiky, tak v určité části podnikatelského sektoru, jenž bez kontaktu s vědou a výzkumem prakticky není schopen zvyšovat vlastní inovační výkonnost.

Dalším příznačným projevem uvedeného způsobu uvažování o vědě a výzkumu jsou různé aktuální dokumenty a prohlášení, v jejichž názvech i rétorice se to hemží údernými hesly jako „zpět na vrchol“, „podpořme konkurenceschopnost“, „zvyšme inovační potenciál“ či „dejme zelenou aplikovanému výzkumu“. Pro většinu těchto výzev je typická absence seriózní analýzy situace a zároveň nepochopení základních pojmů. Jak je například možné směřovat či zaměřovat aplikovaný výzkum s experimentálním vývojem? Přitom by stačilo, kdyby si autoři oněch výroků alespoň zběžně přečetli příslušný zákon, kde jsou kategorie základní a aplikovaný výzkum, experimentální vývoj a inovace jasně definovány. Za prázdnými hesly a jimi zdůvodňovanými návrhy lze vidět špatně skrývanou snahu o další přerozdělení veřejných financí určených primárně do oblasti vědy a výzkumu.

Jsem ale přesvědčen, že právě taková řešení by vedla k další ztrátě oné tak často skloňované konkurenceschopnosti, které jsme bohužel svědky u řady podnikatelských subjektů, a to právě v důsledku rezignace na podporu vlastního výzkumu a rozvoje inovativního potenciálu. Je totiž zcela zřejmé, že klíčovým faktorem dlouhodobé hospodářské prosperity je kvalitní výzkum rozšiřující celkovou poznatkovou bázi a tím potenciálně dosažitelné technologické možnosti společnosti. Je tedy třeba zabránit hrozící deformaci vědecké a výzkumné základny, neboť ta – pokud bude orientována pouze na krátkodobé a přímo aplikovatelné cíle – nebude brzy schopna generovat hlubší vědecké poznání nezbytné pro budoucí inovace.